

VISSZAEMLEKEZÉSEK

EGYED CSABA

A 11. SZÉKELY HATÁRŐR ZÁSZLÓALJ AZ ÚZ-VÖLGYI HARCOKBAN

1943-ban, amikor a Keleti front már erősen megingott és meggyukasodott és az orosz Ármádia feltartóztathatatlanul közeledett a Kárpátok vonulata irányába, a magyar hadvezetés elérkezettnek látta az időt, hogy a Keleti-Kárpátok szorosait megerősítse. Ennek a céljából határozták el a Székely Határőrség felállítását. A szervezéssel a csíki, székely származású vitéz Kozma István vezérőrnagyot bízták meg, akit a bukott háború után kötél általi halálra ítélték és kivégeztek.

A Határőrség gerincét az 1924 és 1925-ben született fiatalok, az ún. leventék képeztek, akiknek sorait első világháborús veteránokkal töltötték fel. Így került apa a fiával a háború forgatagába. A fiatalok behívása 1943. október 3-án történt, kiképzésük rögtönzött katonai táborokban folyt. Alulírott az árközi „B” tábor 1. századában kaptam kiképzést. Ezzel párhuzamosan folyt leendő parancsnokaink, első világháborús tartalékos tisztek átképzése Szovátán. Minket, az 1943-ban érettségizetteket 1944. január elsejével tartalékos tiszti iskolába vezényeltek Tusnádfürdőre. A tanfolyam elvégzése után – tizedesi rangban – visszatértünk alakulatainkhoz, ahol az idősebb korosztályokból behívottakkal harcászati gyakorlatokat végeztünk helyben, majd júliusban csak minket, fiatalokat a Keleti-Kárpátok szorosaiba vezényeltek, ahol ugyancsak harcászati gyakorlatokat folytattunk. Én a baróti 13. zászlóalj keretében a Békási-szorosban voltam. Onnan július végén visszarendeltek eredeti állomáshelyünkre és augusztus elején vezényeltek zászlóaljanként a kijelölt szorosokba (Ojtozi-, Úz-, Csobános-, Gyimes-, Békás-, Tölgyes-), ahol a román átállás következtében az orosz támadás már augusztus 26-án bekövetkezett.

Mint volt mikós diákok, engem is a sepsiszentgyörgyi 11. zászlóaljhoz osztottak be, de édesapám, aki tartalékos hadnagyként a baróti 13-as zászlóalj 1. századának volt a parancsnoka, áthelyeztetett a 13-asokhoz. Édesapámmal együtt augusztus elején a baróti 13. székely határőr zászlóaljjal, a Don-kanyart is megjárt Szabolcs András százados parancsnoksága alatt, az Úz völgyén keresztül a Csobánosba vezényeltek. Az Úz völgyét Serfőző alezredes parancsnokságával a sepsiszentgyörgyi 11. határőr zászlóalj volt hivatott megvédeni.

A Csobánosban a századok elosztása a következőképpen történt: az édesapám százada, a megerősített 1. század, a völgy alsó, határ menti részét, a Carunta és Mogyorós-tető közti szakaszt foglalta el, 2. és 3. századok a Gyimes felé a hegy gerincén foglaltak állást, míg a 4. század a völgy közepe táján, az 1. század mögött kb. 3 km-re építette ki védelmi vonalát.

Az 1. század parancsnoki bunkere (telefonkészülékkel felszerelve) a Mogyorós-tető Csobános felőli, bemélyedő részébe épült, a tetőn, a 16-os frontvonalon, az 1. század egy raja állandó őrségi szolgálatot teljesített. Így az állandó összeköttetés

mindkét irányban (Úz és Gyimes) biztosítva volt. Az 1944. augusztus 23-ig terjedő időszakot a századok a téli berendezkedéssel töltötték. A mindenféle építőmesterek téli szállásra alkalmas házikókat ácsoltak fenyőfából. Kiepített vonala (lövészárók) csak a 4. századnak volt. Parancsnokságunk a még létező fűrésztelepen székelte.

Ilyen előzmények után villámcsapásként ért minket augusztus 23-i román átállás, ami lehetővé tette az oroszok gyors előnyomulását és meglepetésszerű támadását. A helyzetet súlyosbította az, a tény, hogy két magas rangjelzéssel ellátott, német katonai egyenruhába öltözött orosz felderítő behatolt az Úz völgyébe és Serfőző alezredes balgasága következtében az egész jól kiepített Úz-völgyi erődrendszert szemrevételezte és a fegyverzet felől is informálódott. Már arra is megkérték Serfőzőt, adja parancsba, hogy katonái akkor se nyissanak tüzet, ha orosz katonát látnak, mert köztük elvegyülve a román gyűrűből kitört német katonák igyekeznek átjutni a Kárpátokon. Ezek után az orosz felderítők, mint akik jól végezték dolgukat, kikarikáztak az Úz völgyéből és másnap, augusztus 26-án az orosz tankok, utánuk a gyalogsággal, minden komolyabb ellenállás nélkül elárasztották a völgyet egészen az Aklosig, a magyar véderő katonái pedig fejvesztetten menekültek, amerre tudtak. Legtöbben a völgyet két oldalt szegélyező erdőben húzódtak meg és onnan ki hazafelé vette útját, kik pedig az alcsíki medencében szétszéledve várták sorsuk további alakulását.

De térjük vissza a Csobánosba! Ahogy az Úz völgye felől felhangzott a fegyverdörgés, a mi századunk is úgy megfutott, hogy hírmondó sem maradt belőlük. S talán ez volt a legnagyobb szerencse, mert ellenkező esetben az Úztól áttóduló orosz gyalogság az egész századot ott fogta volna. Hárman maradtunk a pokol torkában: édesapám, a helyettese Nagy Dénes köpeci hadnagy és én. Vak sötétben indultunk az úton fel, az oroszok között, a 4. század vonala felé, amit szerencsésen el is értünk (az oroszok ott heverték az út két oldalát szegélyező fenyőfák lombosága alatt).

Reggel, amikor az oroszok felfedezték vonalunkat, hatalmas tüzet zúdítottak ránk, amit mi hasonlóval viszonztunk. Szerencsénkre lövészárkunk az erdőben húzódott és a fák is védelmeztek. Délelőtt 10 óra lehetett, amikor a segítségünkre vezényelt és a hátunk mögött harci állást feglalt 32-esek egy hét tagú kerékpáros rajt küldtek a határsorompó irányába felderítés céljából. En, mivel a lövészárók végében, közvetlen az út meredek oldalában ásott géppuskafészekben foglaltam állást, tanúja lehettem a 32-esek szomorú vállalkozásának. Az oroszok nyilván elrejtőztek a fák sűrűjében és mind a hét kerékpárost visszaengedték, akik jelentették, hogy a határsorompóig egy szál ellenség sincs. Ezután következett az a borzalmas tragédia, ami a 32-esek pusztulását eredményezte. Feltűrt ingujjal, jobb csuklóba akasztott puskával, az út két szélén libasorban indultak a vesztükbe. Alig hagyták el a második útkanyart (a Csobánosban keskeny út vezet), két oldalról olyan iszonyatos tüzet kaptak, hogy csak néhány véres katonát láttunk visszatámo-lyogni. Mint ahogy a 84 éves Úz-völgyi csángó asszony, Novákné elmondta, később a csontjaikat összeszedték, átszállították az Úz-völgyébe, és elhantolták. Ezzel a szomorú jelentettel értek véget a csobánosi harcok. Megkapva a visszavonu-

lasi parancsot, a mindenfelől a völgybe zúduló katonaság erőltetett menetben, kb. éjféle 1 órára ért ki Menaság fölé. A bozótban töltöttük az éjszakát. Másnap Csíkszereda fölé vezényeltek, ahonnan jól követhettük az Úz-völgyi eseményeket.

Miután a Hargita felől berepülő német vadász- és bombázó gépek végiggéppuskázták a folyó völgyét, harckocsik kíséretében a nagybereznai 26-osok indítottak ellentámadást. Ők tartották ott a frontot szeptember 7-ig. Mi, a baróti 13-asok először Fitód falu keleti kijáratánál foglaltunk állást, majd a Muhartetőt (Suhar) szálltuk meg, míg tőlünk jobbra, a nyílt terepre büntetésből a 11-eseket tették. Velünk szemben a Szellőtetőt az oroszok birtokolták, ahonnan belátták az egész vonalunkat, és jaj volt annak a katonának, aki nappal az általa kotort teknőből a fejét kidugta. Néhányan fejlövést is kaptak. Nekünk, 13-asoknak jó menedéket nyújtott a tetőt borító sűrű, s így a két tető között (Suhar és Szellő) csak tűzérési párbaj alakult ki. Mivel mindenfelől szorult a hurok, szeptember 9-én megkaptuk a visszavonulási parancsot a Maros vonaláig. Éjszaka levonultak Csíkmadarásra, ahol tisztálkodás közben ugrasztották szét minket a hegyekről lezúduló oroszok. A mindenfelől elvonuló alakulatok maradványai (sokan lemaradtak) a Vasláb felé vezető szűk erdei úton torlódtak össze, zuhogó esőben. Csürom vizesen román családoknál töltöttük az éjszakát, s a tűz melegénél úgy ahogy megszártottuk öltözékünket.

A csíki medencéből való szerencsés megmenekülésünket néhány német és önkéntes vállalkozó magyar katonának köszönhetjük, akik Csiszér hadnagy vezetésével villámgéppuskával gabonarakások fedezékéből tartották vissza az üldöző oroszokat.

Vasláb után Gyergyóújfalu, Parajd, Szováta, végül Szászrégen volt a menetirányunk, ahol éjszakáztunk, hogy másnap gyülekezési helyünkre, Bátosra menjünk. Onnan a szászokat a németek már mind elszállították volt. Egy fia lélek maradt a faluban, egy öregember. A termény begyűjtve, az állatok szabadon... Három nap voltunk ott, amíg a maradék határőrök mind oda nem sereglettek. A számbavételkor kiderült, hogy a tömeges lemaradás (szökések) következtében az egész határőrség létszáma annyira lecsökkent, hogy az idősebbek kiválogatása után, az ún. leventekatonákból alig telt ki egy zászlóalj. Ezekből alakult meg a 68-as rohamosztag Pongor ezredes parancsnoksága alatt. Zászlóaljparancsnokunk a volt 13-asok parancsnoka, Szabolcs András százados lett. Tehát nem fedi a valóságot, hogy ő Csobánosban orosz fogságba esett volna. Ezt a mindenféle alakulatból összeverbuvált zászlóaljat a frontra, a Görgényi hegyekbe indulásakor édesapám búcsúztatta Bátos központjában 1944. szeptember 19-én. A búcsúbeszéd elhangzása után Szabolcs százados úr apámat átölelte, megcsókolta és ezeket mondta: ne búsulj, öreg bajtárs, gondját viselem a fiadnak. Amíg élek, a fiad is élni fog. Ekkor nevezett ki az árkász szakasz parancsnokává.

Marosvécsen még három napot időztünk és a harmadik nap alkonyatán indulunk Idecspataka felé. Menet közben az Idecspatakánál szétvert, visszavonuló kézdivásárhelyi 24-esekkel találkoztunk, akik kérdésünkre, hogy honnan jönnek, csak azt válaszolták: majd meglátjátok. És valóban megláttuk, mert összefüggő harc vonal sehol nem volt, az egész erdős terület tele volt oroszokkal. Szabolcs százados úr engem a szakaszommal tartalékba helyezett és a falu végében a fűzesbe rejtett el. Másnap, azaz szeptember 24-én, vasárnap, kétnapos tűzérési előké-

szítés után adta ki Pongor ezredes Szabolcs százados úrnak az ortodox templom oszlopos előcsarnokában a támadási parancsot. Én is jelen voltam, és parancsot kaptam, hogy szakaszommal legyek készenlétben szükség esetén az azonnali bevetésre.

Talán 9 óra körül indult a gyalogsági támadás, amely az egész zászlóalj felmorzsolását eredményezte. Az történt ugyanis, hogy a támadás indításakor saját tüzer-ségünk nem szüntette be, vagy nem hosszabbította meg lőtávolságát, s így a gyalogság saját tüzer-ségünk és az orosz aknavetőök tüzébe rohant. Iszonyatos volt a pusztulás. Kinek a lába, kinek a karja szakadt le, a halottakról nem is beszélve. Ott lelte halálát volt osztálytársam, a Mikó Kollégium valaha volt legtehetségesebb és legjobb tanulója, a nagygalambfalvi születésű Kányádi Dénes is. Ekkor kaptam az ellentámadási parancsot, hogy legalább a sebesülteket össze lehessen szedni. Az elsősegélyhelyen, egy csűrben, úgy-ahogy ellátták a sérülteket, a falu alsó felében települt német segélyhelyről pedig szünet nélkül szállították a sebesülteket Nagysajóra a kórházba. Volt, aki már szállítás közben meghalt, mint pl. a nagybaconi Benedek Sándor, akit a front átvonulása után szülei hazahoztak és a baconi temetőben helyezték örök nyugalomra. Sírkövén ez a felirat áll: „A hazáért halt meg, panaszunk hát nincsen, áldassék az Isten.”

Amikor én megsebesültem, Nagysajó már nem tudott fogadni, hanem Kentelkére vittek, ahol a kastély előtti mellékvágányon veszteglő teherszállító vagonokból álló szerelvénybe helyeztek el. Amikor minden vagon megtelt sebesültekkel, kerülő úton, Szegeden át indítottak Budapestre, mivel a szolnoki Tisza-híd le volt bombázva. Négy napig tartott az út a sok állingálás miatt. Nehezen talál az ember szavakat, hogy azt a szenvedést, amelyen – különösen a súlyos sebesültek – átmentek, leírja. Orrfacsaró bűz terjengett a rothadó sebektől, amit betetézett a töméntelen tetű; elárasztották egész testüket és szalmafekhelyünket, még a kötéseinket is elborították, ami talán minden fájdalom mellett a legkibírhatatlanabb volt.

Az idecspatak-üvegcsűri gyászos emlékü vérfürdővel a Székely Határőrség története véget ért. Az életben maradtok, kinek-kinek ahogy szerencséje kedvezett, a halál- és gyűjtőtáborokban várták sorsuk beteljesülését, vagy szétszóródtak, mint ősszel a falevél, a szélrózsa minden irányba.

A székely határőrség részletes történetének megírásához hozzátartoznak azon különböző rangú és beosztású parancsnokok a nevei, akikkel a háború sodrában sorsom összefonódott:

Zászlóaljparancsnok: Szabolcs András százados

A zászlóaljtorzs tagjai:

Déner István, tartalékos százados

Zathurecki Artur tartalékos főhadnagy

Szekeres Elek tartalékos főhadnagy

Sikó László tartalékos zászlós, állatorvos

Mórik Lajos tartalékos karpaszományos őrmester

Századparancsnokok és helyetteseik:

1. század: v. Egyed Géza tartalékos hadnagy (Bodos)
Nagy Dénes tartalékos hadnagy (Köpec)
2. század: Bokor György tartalékos főhadnagy (Miklósvár)
Török Ferenc tartalékos hadnagy (Miklósvár)
3. század: Benedek József tartalékos hadnagy (Nagyajta)
Kuttlik Rezső tartalékos zászlós (Nagyajta)
4. század: Bogdén Emil tartalékos főhadnagy (Nagybacon)
Bardocz Efraim tartalékos törzsőrmester (Nagybacon)